

Ladislav Cabada, Petr Jurek a kol.:

**MENTÁLNÍ MAPY, TERITORIALITA
A IDENTITA V EVROPSKÉM
PROSTŘEDÍ**

Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 203 stran.

Kolektiv autorů recenzované publikace si klade za cíl „představit vnímání Evropy a/či jejích (sou)částí v různých myšlenkových prostředích, tj. analyzovat prvky teritoriality, identity a vzájemné percepcie promítající se do konstruování autostereotypních či heterostereotypních mentálních map v evropském prostředí“ (s. 6). Jejich knihu proto můžeme číst jako příspěvek do aktuálních debat o evropské identitě, které se často zabírají vztahem evropské identity a soudobých integračních procesů. Autoři se ovšem neomezují na komentáře týkající se evropské současnosti a zvolené téma vhodně zasazují do širší historické i geografické perspektivy. Jejich texty překračují rámec společenskovední analýzy a svou formou se místy blíží spíše esejistickým pojednáním o tom, jak příslušníci různých evropských regionů (či Evropy jako celku) vnímají sebe samotné, respektive jak jsou vnímáni ostatními Evropany, a jak tyto percepcie přispívají ke konstituování regionů sdílejících podobné kulturní a sociální charakteristiky. Jakkoliv se takový přístup ke zkoumanému tématu jeví jako velice vhodný, skýtá také určitá úskalí, především nebezpečí přílišných generalizací a subjektivních hodnocení, případně ztotožnění se se stereotypy, které mají být předmětem kritického zkoumání. Obecně můžeme konstatovat, že autoři se s těmito úskalími vypořádali se ctí, přestože kniha obsahuje také slabší místa a pasáže, jejichž vyznění je poněkud povrchní.

Úvodní kapitola je věnována problematice eurocentrismu. Autor Stanislav Holubec se eurocentrismus nejprve pokouší pojmově

vymezit, přibližuje jeho genezi a nejrůznější jeho projevy. Ve svém eseji čtenářům předkládá celou řadu pozoruhodných úvah, díky nimž je možné nejen nahlédnout, jak se formovaly představy evropské výjimečnosti a nadřazenosti (často ve vztahu k neevropským „druhým“), ale také dále promýšlet, nakolik může být takové vymezování se vůči ostatním základem pro vznik sdílené identity. Ucelený chronologický výklad je obohacen o dva stručné exkurzy, z nichž jeden mapuje československé vnímání Podkarpatské Rusi a druhý se věnuje eurocentrickému uvažování v Bělorusku. Zatímco československý příklad ilustruje sebepojetí Čechů coby racionálních, spořádaných, demokratických Evropanů přinášejících pochodeň civilizace do „orientální“ společnosti Podkarpatské Rusi, na příkladu Běloruska autor ukazuje, jak silně eurocentrický je diskurz elit v regionu, který bývá nezřídka označován za evropskou periferii.

Zatímco Bělorusové se na základě orientace na Evropu vymezují vůči dominanci Ruska, Britové tradičně vnímají Evropu jako entitu, která je vůči Británii vnější, cizí a někdy až nepřátelská nebo přinejmenším málo srozumitelná. Právě vztah Británie k Evropě tvoří téma příspěvku Petra Jurka, který analyzuje vývoj tohoto vztahu a neopomíjí jej interpretovat coby jeden z konstitutivních prvků britské identity. Jakkoliv text nepřináší mnoho nového, lze ocenit přehledně provedenou rekapitulaci důležitých momentů „britského pohledu na svět“ – autor pojednává o britské identitě (a dalších regionálně definovaných identitách) a britském pocitu výjimečnosti posilovaném mj. odlišnou náboženskou tradicí, imperiální minulostí či zvláštním vztahem k USA, přičemž jádrem jeho úvah je přirozeně rozporuplný postoj Britů k Evropě.

Na rozdíl od Britů byl vztah Francouzů k Evropě vždy jednoznačný: Francouzi se cítili být pevně srostlí s evropskou kulturou a dlouhodobě usilovali o mocenskou,

politickou, respektive kulturní dominanci v Evropě. O francouzském vnímání Evropy s důrazem na vztahy Francie a Německa hovoří Petr Jurek v další kapitole. Text je vystaven podobně jako kapitola o Velké Británii a dotýká se důležitých momentů určujících vztah Francie k Německu v posledních dvou stoletích. Autor zmiňuje důležité aspekty vývoje francouzské politiky, např. gaullistické chápání úlohy francouzského národa a z něj vyplývající snahy o udržení velmocenského postavení Francie, přiblížen je také vývoj postoje Francouzů k evropské integraci (a role, kterou při formování tohoto postoje sehrává Německo). I přes solidní zpracování textu se jako poněkud diskutabilní jeví nezařazení zdrojů francouzské proveniencie, které by bývalo mohlo přispět k plastičtějšímu vykreslení francouzské percepce Evropy a Německa.

Pátá kapitola, která je věnována Středomoří a jejíž autorkou je Linda Pinknerová, patří mezi nejzdařilejší příspěvky zařazené do recenzované publikace. Autorka charakterizuje Středomoří jako region se společnou historií a kulturou, zabývá se vymezením jeho hranic i úskalími, které je provázejí, a popisuje, jak se někdejší hospodářské a kulturní centrum postupně proměnilo v periferii zaostávající za vývojem severnějších oblastí Evropy. Je přiblíženo také monumentální dílo Fernanda Braudela věnované Středomoří, které významně ovlivnilo vnímání tohoto regionu a zajisté i pohled autorky.

Také navazující příspěvek Zuzany Krčálové je věnován problematice širěji vymezeného regionu – tentokrát se jedná o Skandinávii. Autorka se pokouší kompaktně vyložit historický vývoj tohoto regionu s cílem identifikovat specifické rysy společné všem severským státům. Diskutováno je sebepojetí národů tohoto regionu a autorka si všímá také toho, jak byla Skandinávie (resp. obecněji evropský sever) vnímána zbytkem Evropy v minulosti a jak na ni někteří Evropané pohlížejí dnes. Úhrnem je třeba konstatovat, že právě tato kapitola představuje nejslabší

příspěvek z celé knihy, a na jejím příkladu tak můžeme ilustrovat, jak může zvolená výzkumná perspektiva za jistých okolností sklouznout k banálním výpovědím a záměně žádoucích zobecnění za prázdné floskule. Text věnovaný Skandinávii je nezřídka „nastavován“ vágními generalizacemi („[s]everský model byl žádaný, protože byl uznávaný“, s. 115), některé nepřilíši objevné poznatky se v něm často opakují a rozpačitý dojem z celé práce umocňuje nekoherentní výstavba textu a neobratná stylistika, která kontrastuje s kultivovaným zpracováním ostatních kapitol. Zatímco pokusy o obecné závěry tudíž často vyznívají do ztracena, síla textu spočívá spíše v pasážích, které se opírají o konkrétní data: zajímavá je tak např. podkapitola přibližující vztah skandinávských zemí k nově etablovaným pobaltským republikám.

Ladislav Cabada se v sedmé kapitole zabývá mnohokrát zpracovaným tématem pojetí střední Evropy a (středo)evropské spolupráce v českém prostředí. Ve svém eseji se věnuje osobnostem, které bývají v této souvislosti často zmiňovány (Masaryk, Beneš, Hodža, Coudenhove-Kalergi či Kundera), a proměnou pohledu na středoevropskou spolupráci v průběhu dvacátého století, přičemž hojně čerpá z obecně známé literatury (např. Klimek a Kubů 1995, Gonč 2000, Rataj 1997). Práce ovšem překračuje rámeček syntézy a deskriptivní pasáže jsou doplňovány úvahami, z nichž nejucelenější (a možná nejkontroverznější) je úvaha o „mýtu třetí cesty“ (s. 147–150), kde autor s jistým nadhledem dokládá, proč právě České země tvoří „skutečný“ střed Evropy, přičemž po vyjmenování důvodů politicko-geografických, náboženských a historických dospívá až k oblíbené „zlaté střední cesty“ u mnoha Čechů a s ní související taktiku opatrného vyčkávání a absence heroismu v české národní povaze.

V závěrečné kapitole předkládá Lubomír Lupták několik pohledů na nedávnou slovensko-maďarskou kontroverzi spojenou s plánovanou návštěvou maďarského prezidenta

v Komárně, jejímž cílem mělo být odhalení sochy svatého Štěpána. Na událost nahlíží optikou vybraných teorií mezinárodních vztahů, což jeho práci výrazně odlišuje od ostatních kapitol, které o podobné teoretické ukotvení neusilují. Čtenáři se tak nabízí zajímavé srovnání mezi dvěma odlišnými přístupy k uchopení tématu teritoriality a identity, což knihu obohacuje a zpestřuje.

Ačkoliv je jazyková i stylistická úroveň jednotlivých textů povětšinou velmi dobrá, jako poněkud problematické se jeví časté užívání anglických termínů pro neanglické realie. Konkrétně se např. dozvídáme, že „Středozemní moře představovalo přirozený prostor, v němž se Řekové pohybovali a sami jej označovali jako *Sea Over by Us* (s. 86), přičemž uvedený (původně starořecký) termín není převeden do češtiny, jakkoliv pro českého čtenáře nemusí být zcela srozumitelný. Jindy je možná zbytečně uváděna anglická verze slovních spojení, která přeložením neztrácí nic na původním významu: např. pojmy *men of the fjords* (s. 108) nebo *age of greatness* (s. 109) v kapitole věnované Skandinávii.

Navzdory pečlivé korektuře se do textu vloudily drobné chyby a překlepy – konkrétně narážíme na záměnu pojmu supranacionalismus za supraracionalismus (s. 71 a 74), chybné psaní slova *dullness* (*dulleness*, s. 121), přejmenování režiséra Ingmara Bergmana na Invara (s. 118) a Johna F. V. Keigera na Kriegera (s. 55, 61–64, 187).

I přes uvedené připomínky je kniha *Mentální mapy, teritorialita a identita v evropském prostředí* zajímavým pojednáním o tom, co spojuje a co rozděluje dnešní Evropany, s čím se identifikují a jak se vymezují vůči svým „druhým“.

Použité zdroje:

Gonč, Vladimír. 2000. *Evropská idea I. Idea mírové, kooperující a sjednocující se Evropy*. Brno: Masarykova univerzita.

Rataj, Jan. 1997. *O národní autoritativní stát. Ideologické proměny české politiky v Druhé republice 1938–1939*. Praha: Karolinum.

Klimek, Antonín a Kubů, Eduard. 1995. *Československá zahraniční politika 1918–1938*. Praha: ISE.

Radka Martinčová

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity

Kryštof Kozák a kol.:

ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA NA ZAČÁTKU 21. STOLETÍ

Praha: Asociace pro mezinárodní otázky a Respekt Institut, 2009. 312 stran.

Současná světová ekonomika, válka, světový terorismus nebo mezinárodní organizace. Jedná se o tak široká témata, že je jen obtížně představitelné, že by o nich mohlo být výstižně a dobře psáno na ploše jedné středně dlouhé knihy. Podobně „obřím“ tématem je zahraniční politika USA, tedy zahraniční politika v současnosti nejsilnější velmoci a zároveň hegemonu s globálními zájmy. Znamená to *de facto* napsat knihu o současné mezinárodní politice jako celku. Sborník textů *Zahraníční politika USA na začátku 21. století*, který vydal Respekt Institut a AMO jako výstup grantu placeného českým Ministerstvem zahraničních věcí, se mnohým nástrahám zpracování tak širokého tématu nevyhnul, přesto se jedná o chvályhodný počin a v českém prostředí výjimečný přehled současné americké zahraniční politiky.

Na knize pracovalo osm autorů (Jan Bečka, Ramzi Abu-Eid, Kryštof Kozák, Jakub Lepš, David Müller, Jana Sehnálková, Jiří Skoupý, Michal Thim), mnozí z nich zpracovali nebo se podíleli na tvorbě několika